

Deze factsheet is een uitgave van het NIVEL. De gegevens mogen met bronvermelding (Langdurig ziekteverzuim van werknemers met een chronische ziekte of beperking, G. Waverijn & M. Rijken, NIVEL, januari 2014) worden gebruikt. U vindt deze factsheet en andere NIVEL-publicaties in PDF-format op www.nivel.nl

Langdurig ziekteverzuim van werknemers met een chronische ziekte of beperking

Geeke Waverijn, Mieke Rijken

Werkende mensen met een chronische ziekte of beperking verzuimen vaker en langer vanwege ziekte dan de algemene beroepsbevolking. Echter, niet alleen hun gezondheidstoestand speelt een rol bij langdurig verzuim; ook de ervaren werksituatie is van belang. Mensen met een chronische ziekte of beperking die langdurig verzuimen geven vaker aan meer behoefte te hebben aan begrip van hun leidinggevende en collega's voor de invloed van hun ziekte of beperking op het werk. Ook zijn zij minder vaak in staat op hun werk de gewenste positie te bereiken of te behouden. Deze resultaten vestigen de aandacht op het belang van goede ondersteuning van mensen met een chronische ziekte of beperking op de werkvloer.

Aanleiding

Het is belangrijk om het arbeidspotentieel van mensen met een chronische ziekte of beperking optimaal te benutten, zowel ter bevordering van het individuele welzijn als ter bevordering van de arbeidsparticipatie op bevolkingsniveau. In het licht van het dalend aandeel werkenden binnen de bevolking en de zorgen die er zijn met betrekking tot de houdbaarheid van de sociale zekerheid is dit immers van cruciaal belang. Mensen met een chronische ziekte of beperking behoren tot een kwetsbare groep op de arbeidsmarkt: hun arbeidsparticipatiegraad¹ ligt lager en het ziekteverzuim ligt hoger dan binnen de algemene bevolking (tabel 1) (van der Veer et al., 2013; Hesselink et al., 2011).

Tabel 1: Arbeidsparticipatie- en ziekteverzuimcijfers van mensen (15 t/m 64 jaar) met een chronische ziekte of beperking en van de algemene Nederlandse bevolking in 2010

	Mensen met een chronische ziekte of beperking ²	Algemene bevolking ³
Arbeidsparticipatiegraad	23%	66%
Percentage dat op jaarbasis verzuimt vanwege ziekte	56%	50%
Gemiddeld aantal keer ziekteverzuim per jaar (als men vanwege ziekte verzuimde)	3,0	2,2
Gemiddeld aantal dagen ziekteverzuim per jaar (als men vanwege ziekte verzuimde)	23	15

¹ De arbeidsparticipatiegraad is het percentage mensen (15 t/m 64 jaar) dat betaald werk verricht voor tenminste 12 uur per week.

² Bron: Van der Veer J, Waverijn G, Spreeuwenberg P, Rijken M. Werk en Inkomen: kerngegevens & trends - rapportage 2013. Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten. Utrecht: NIVEL, 2013.

³ Bron: Hesselink JK, Hooftman W, Koppes, L. Ziekteverzuim in Nederland in 2010. Hoofddorp, TNO, 2011.

Mensen met een chronische ziekte of beperking verzuimen vaker dan mensen uit de algemene bevolking, maar niet alle verzuim is problematisch. De meeste mensen gaan immers binnen een paar dagen weer aan het werk. Langdurig ziekteverzuim kan dit echter wel zijn, doordat het een verhoogd risico op (mogelijk definitieve) uitval uit het arbeidsproces geeft. Het is daarom van belang om te onderzoeken welke factoren samenhangen met langdurig verzuim.

Deze factsheet beoogt dan ook de volgende vraag te beantwoorden: *Waarin verschillen mensen met een chronische ziekte of beperking die langdurig verzuimen van mensen met een chronische ziekte of beperking die niet langdurig verzuimen?* Onder langdurig ziekteverzuim verstaan we een verzuim met een duur van zes weken of langer⁴.

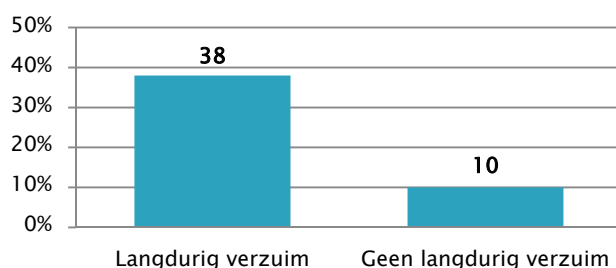
Kenmerken van de gezondheidstoestand

Allereerst hebben we onderzocht of mensen met een chronische ziekte of beperking die langdurig verzuimen meer gezondheidsproblemen ervaren dan zij die niet langdurig verzuimen. We hebben gekeken naar verschillen in de beoordeling van het eigen functioneren, verschillen in het aantal chronische aandoeningen dat men heeft en verschillen in de aanwezigheid en de ernst van lichamelijke beperkingen.

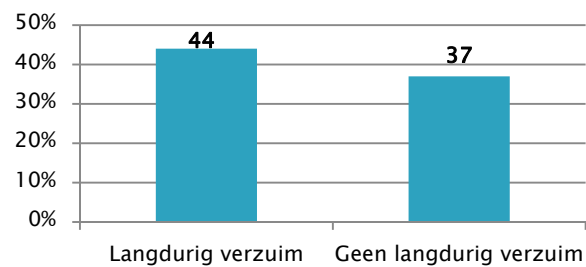
Voornamelijk beperkingen van belang voor langdurig verzuim

Mensen die langdurig verzuimen beoordelen hun functioneren vaker als matig of slecht (38%) dan zij die dit niet doen (10%) (figuur 1). Niet zozeer het aantal chronische aandoeningen (figuur 2), maar vooral de aanwezigheid en ernst van lichamelijke beperkingen (figuur 3) blijkt in verband te staan met langdurig verzuim. Mensen die langdurig verzuimen hebben vaker matige of ernstige beperkingen (43%) dan mensen die niet langdurig verzuimen (26%).

Figuur 1: Percentage werkzame mensen met een chronische ziekte of beperking dat hun functioneren als matig of slecht beoordeelt (n=645)

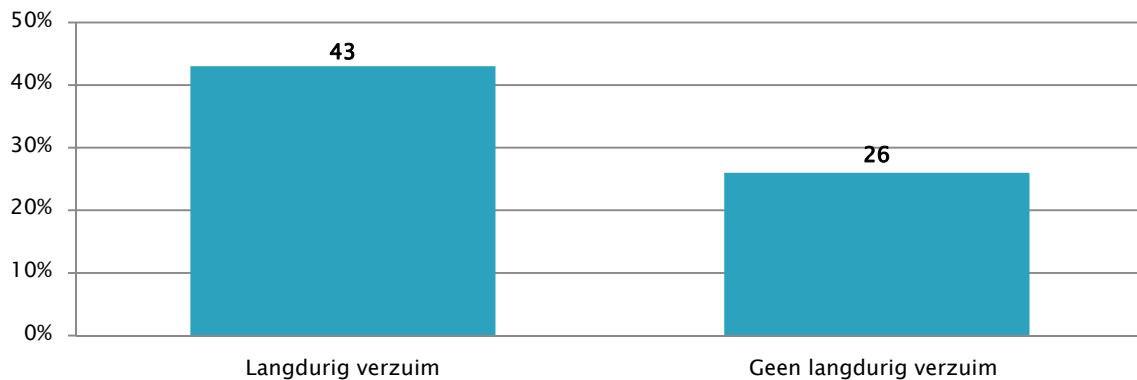

Figuur 2: Percentage werkzame mensen met een chronische ziekte dat meerdere chronische ziekten heeft (n=473)

⁴ Na deze periode moet door de bedrijfsarts een probleemanalyse gemaakt worden en een beeld geschetst worden van de mogelijkheden tot werkhervatting

Figuur 3: Percentage werkzame mensen met een chronische ziekte of beperking dat matig of ernstige lichamelijke beperkingen heeft (n=546)

Objectieve werkkenmerken en de ervaren werksituatie

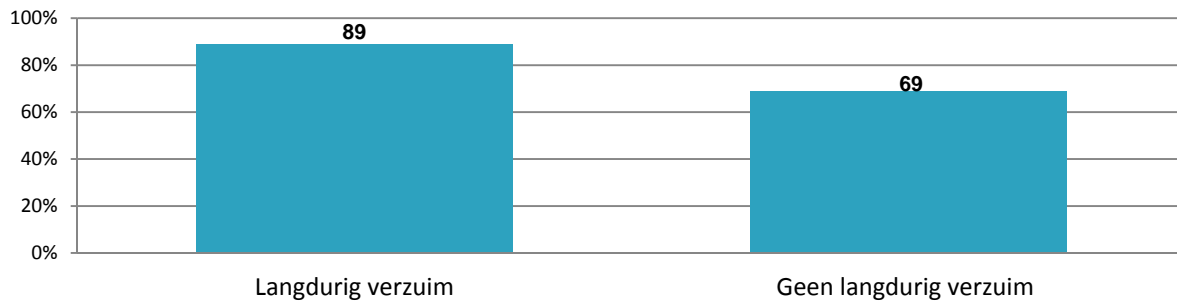
Naast verschillen in de gezondheidstoestand van mensen die wel en niet langdurig verzuimen kunnen ook verschillen in werkkenmerken gerelateerd zijn aan langdurig verzuim. Zowel de objectieve kenmerken van het werk als de subjectieve werkbeleving kunnen bijdragen aan de ervaren arbeidsbelasting. Wat de objectieve kenmerken betreft, hebben we gekeken naar het aantal gewerkte uren en het type dienstverband. De subjectieve beleving van het werk is in kaart gebracht door te kijken naar de tevredenheid met het werk, de ervaren mogelijkheid om de gewenste positie op het werk te bereiken of te behouden, ervaren problemen met het werk, de behoefte aan begrip van collega's en leidinggevenden, en de behoefte aan minder belastend werk of andere aanpassingen van het werk of de werkplek.

Mensen met een vast dienstverband verzuimen vaker langdurig

Het aantal uren dat men werkt verschilt niet tussen mensen die langdurig verzuimen en mensen die dat niet doen. Onder de groep die niet langdurig verzuimt ligt het gemiddeld aantal gewerkte uren op 27, binnen de groep die wel langdurig verzuimt is dit 28; slechts één uur meer. Met betrekking tot het dienstverband zijn echter wel verschillen zichtbaar (figuur 4). Mensen die langdurig verzuimen hebben vaker een vast dienstverband (89%) dan mensen die dat niet doen (69%)⁵. De grotere mate van onzekerheid met betrekking tot de continuïteit van het werk kan voor mensen zonder vast dienstverband een reden zijn om langdurig verzuim zoveel mogelijk te voorkomen. Eveneens kunnen de mogelijkheden om werk te missen beperkter zijn voor zelfstandig ondernemers dan voor medewerkers die in loondienst zijn.

⁵ Onder mensen zonder vast dienstverband worden hier zowel zelfstandig ondernemers als mensen met een flexibel of tijdelijk arbeidscontract verstaan.

Figuur 4: Percentage werkzame mensen met een chronische ziekte of beperking dat een vast dienstverband heeft¹ (n=649)

Minder langdurig verzuim bij positieve werkbeleving

Van de mensen die niet langdurig verzuimen geeft 80% aan tevreden te zijn met hun werk. Van de mensen met langdurig verzuim is dit 71%, maar dit is niet significant verschillend. Mensen die langdurig verzuimen verschillen wel op een aantal andere punten van mensen die niet langdurig verzuimen (tabel 2). Zij geven bijvoorbeeld minder vaak aan (41% versus 71%) dat zij de mogelijkheden hebben om op hun werk de positie te bereiken of handhaven die zij willen en ervaren vaker problemen met hun werk (43% versus 20%).

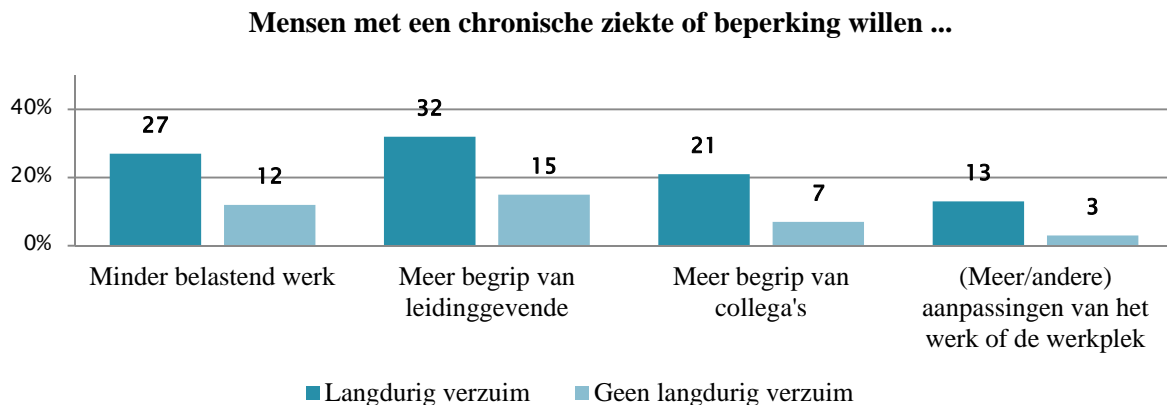
Tabel 2: Werkbeleving van werkende mensen met een chronische ziekte of beperking

	Langdurig verzuim	Geen langdurig verzuim
Tevreden met het werk (n=645)	71%	80%
Mogelijkheid om op het werk de gewenste positie te bereiken en te behouden (n=624)	41%	71%
Problemen met werk (n=639)	43%	20%

Behoefte aan veranderingen

Van de mensen met een chronische ziekte of beperking die langdurig verzuimen heeft één derde behoefte aan meer begrip van de leidinggevende voor de invloed van de chronische ziekte of beperking op het werk en heeft één op de vijf behoefte aan meer begrip van collega's. Ook zou ruim een kwart van de werknemers die langdurig verzuimen minder belastend werk willen doen en heeft 13% behoefte aan (meer of andere) aanpassingen van het werk of de werkplek (figuur 5). De behoefte aan meer begrip en aanpassingen van het werk of de werkplek is beduidend groter onder de groep mensen die langdurig verzuimt.

Figuur 5: Percentage werkzame mensen met een chronische ziekte of beperking dat behoefte heeft aan veranderingen op het werk (n=421)

Opvattingen over betaald werk en ziekteverzuim

Ziekteverzuim kan gezien worden als een combinatie van gezondheid en gedrag. Het gedrag dat werknemers vertonen, mede als gevolg van hun gezondheidstoestand, kan weer beïnvloed worden door het belang dat zij hechten aan het hebben van betaald werk en hun opvattingen over ziekteverzuim. Vinden mensen het belangrijk om betaald werk te verrichten en voelen zij zich bezwaard wanneer zij zich ziek melden? En maken zij zich zorgen om hun positie binnen hun werk als gevolg van hun ziekteverzuim? De opvattingen over het belang van werk en over ziekteverzuim zijn gemeten door een zestal stellingen over ziekteverzuim voor te leggen (zie tabel 3).

Mensen die langdurig verzuimen hebben geen andere opvattingen

Mensen die langdurig verzuimen denken over het hebben van werk en over ziekteverzuim niet anders dan mensen die niet langdurig verzuimen. Hoewel er bij alle stellingen (kleine) verschillen zijn tussen mensen die wel langdurig verzuimen en degenen die dit niet doen, verschillen de twee groepen slechts significant als het gaat om de vraag of zij zich bezwaard voelen tegenover hun werkgever wanneer zij zich ziek melden (tabel 3). Tweeënzestig procent van de mensen die langdurig verzuimen voelt zich bezwaard ten opzichte van 47% van de mensen die geen langdurig verzuim hadden.

Tabel 3: Mensen met een chronische ziekte of beperking, percentage 'eens' met uitspraak

	Langdurig verzuim	Geen langdurig verzuim
Ik werk vaak te lang door als ik mij niet goed voel (n=661)	66%	54%
Wanneer ik mij ziek meld heeft dit een negatief effect op mijn positie binnen mijn werk (n=654)	28%	18%
Ik voel me bezwaard tegenover mijn werkgever wanneer ik mij ziek meld (n=651)	62%	47%
Ik vind het acceptabel om me ziek te melden wanneer iemand in mijn omgeving zorg nodig heeft (n=655)	8%	16%
Soms kan het niet anders en moet ik me wel ziek melden om een andere afspraak onder werktijd na te kunnen komen (n=654)	4%	6%
Het is belangrijk voor mij om betaald werk te verrichten (n=629)	98%	98%

Belang van objectieve en subjectieve werkkenmerken

Mensen die langdurig verzuimen verschillen op een heel aantal punten van mensen die niet langdurig verzuimen, zowel in (ervaren) gezondheid als met betrekking tot verschillende objectieve en subjectieve werkkenmerken. De vraag rijst of deze objectieve en subjectieve werkkenmerken voorspellend zijn voor het risico dat men loopt op langdurig ziekteverzuim, wanneer al rekening wordt gehouden met het effect van de (ervaren) gezondheid op dit risico op langdurig verzuim.

Werkkenmerken en ervaren werksituatie van belang voor langdurig verzuim

Wanneer rekening wordt gehouden met de verschillen in de (ervaren) gezondheid tussen de mensen die wel en de mensen die niet langdurig verzuimen, dan hebben werknemers met een vast dienstverband ruim vier keer zo veel kans om langdurig te verzuimen als mensen die als zelfstandig ondernemer werkzaam zijn of die een tijdelijk arbeidscontract hebben (tabel 4).

Ook een aantal subjectieve werkkenmerken blijkt van voorspellende waarde te zijn. Zo hebben mensen die problemen ervaren met hun werk ruim twee keer zoveel kans op langdurig ziekteverzuim als mensen die geen problemen ervaren met hun werk. Dit geldt ook voor de behoefte aan ondersteuning: degenen die aangeven behoefte te hebben aan meer begrip van hun leidinggevende voor de invloed van hun ziekte of beperking op het werk lopen een bijna vijf keer zo groot risico op langdurig verzuim als degenen die hier geen behoefte aan hebben. Ook het effect van de ervaren steun van collega's is aanwezig: zij die behoefte hebben aan meer begrip van hun collega's voor de invloed van hun chronische ziekte of beperking op het werk hebben drie keer zo veel kans op langdurig ziekteverzuim. Ook degenen die aangeven niet in staat te zijn om op hun werk de gewenste positie te bereiken of te behouden verzuimen vaker langdurig.

Tabel 4: Relatief risico van werkzame mensen met een chronische ziekte of beperking op langdurig ziekteverzuim, naar kenmerken van de werksituatie

Werkende mensen die ... ⁶	Relatief risico
Een vast dienstverband hebben (n=447)	4.3
Problemen hebben met hun werk of baan (n=527)	2.2
Behoeftte hebben aan meer begrip van hun leidinggevende (n=332)	4.6
Behoeftte hebben aan meer begrip van collega's (n=332)	3.2
Niet de gewenste positie kunnen bereiken of behouden op hun werk (n=521)	2.6

Conclusie

Mensen met een chronische ziekte of beperking die langdurig verzuimen zijn niet minder tevreden over hun werk dan mensen die niet langdurig verzuimen. Ook verschillen zij nauwelijks in de opvattingen die zij hebben over werk en ziekteverzuim. Behalve naar de (ervaren) gezondheid, verschillen mensen met een chronische ziekte of beperking die wel of niet langdurig verzuimen op een aantal objectieve en subjectieve ziektekenmerken. Zo blijken mensen die langdurig verzuimen vaker in vaste dienst bij een werkgever, hebben zij meer behoefte aan begrip van hun collega's of leidinggevende voor de invloed van hun ziekte of beperking op hun werk, slagen zij er minder vaak in om de door hen gewenste positie op hun werk te bereiken of te behouden en ervaren zij vaker problemen met hun werk of baan. Opgemerkt moet worden dat deze resultaten gebaseerd zijn op een vergelijking van een relatief kleine groep mensen met langdurig verzuim (n=61) en een grotere groep zonder langdurig verzuim (n=591). Vanwege het cross-sectionele karakter kunnen geen uitspraken worden gedaan over de oorzakelijkheid van de gevonden verbanden.

Deze resultaten ondersteunen niettemin het belang van het ondersteunen van mensen met een chronische ziekte of beperking op hun werk. Het is belangrijk dat werkgevers, leidinggevend en collega's oog hebben voor de problemen en uitdagingen waarmee werkende mensen met een chronische ziekte of beperking te maken hebben. Meer aandacht hiervoor kan mogelijk bijdragen aan het voorkomen of terugdringen van langdurig ziekteverzuim onder deze groep.

⁶ In vergelijking met mensen voor wie dit niet het geval is. Resultaten van afzonderlijke logistische regressie-analyses waarbij gecontroleerd is voor de aanwezigheid en ernst van lichamelijke beperkingen, het aantal chronische ziekten en de ervaren gezondheid.

Onderzoeksmethode

Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten

Dit onderzoek is uitgevoerd onder leden van het *Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten* (NPCG). Het NPCG wordt uitgevoerd door het NIVEL, met subsidie van de ministeries van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Het NPCG bestaat uit een landelijk representatieve steekproef van niet geïnstitutionaliseerde mensen met een somatische chronische ziekte en/of langdurige matige tot ernstige lichamelijke beperkingen, in de leeftijd van 15 jaar en ouder. Mensen met een chronische ziekte worden geworven via huisartsenpraktijken verspreid door heel Nederland. Daarnaast worden mensen met matige of ernstige lichamelijke beperkingen via grootschalige periodieke bevolkingsonderzoeken uitgenodigd voor deelname aan het panel. Panelleden nemen voor maximaal vier jaar deel aan het panel. Meer informatie over het NPCG is te vinden op de website www.nivel.nl/npcg.

Dataverzameling

Jaarlijks worden met behulp van vragenlijsten gegevens bij de panelleden verzameld over diverse onderwerpen, waaronder hun arbeidssituatie. De gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld in oktober 2012. Er is aan 3.469 panelleden een vragenlijst gestuurd, waarvan 1.897 mensen in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar. De vragenlijst is in totaal door 2.892 respondenten ingevuld (responspercentage van 83%), waarvan 1.524 mensen van 15-64 jaar (responspercentage van 80%). De vragenlijst bevatte onder andere vragen over werk en ziekteverzuim. De gegevens die gebruikt zijn voor dit onderzoek (N=652) zijn afkomstig van de groep mensen die aangaven betaald werk te hebben voor minimaal 12 uur per week.

Langdurig verzuim

Er is voor dit onderzoek gekeken naar het aandeel mensen dat in 2012 zelf aangaf het afgelopen jaar langer dan zes weken te hebben verzuimd. Deze groep (n=61) is op een aantal punten vergeleken met de werkende mensen met een chronische ziekte of beperking die geen langdurig ziekteverzuim hadden (n=591).

Analyses

Het verband tussen de (ervaren) gezondheid, objectieve en subjectieve werkkenmerken en opvattingen over werk en verzuim enerzijds en langdurig ziekteverzuim anderzijds is getoetst door middel van t-toetsen. Er is vervolgens voor het effect van de gezondheidstoestand gecorrigeerd door een aantal logistische regressie-analyses uit te voeren, waarbij het al of niet langdurig verzuim door mensen met een chronische ziekte of beperking (afhankelijke variabele) voorspeld werd uit een aantal objectieve en subjectieve werkkenmerken (onafhankelijke variabelen), met inclusie van de gezondheidsvariabelen als confounders.

Wanneer in deze factsheet gesproken wordt van een verschil tussen subgroepen, dan is daarbij een alpha van .05 (kans op het ten onrechte verwerpen van de nulhypothese: er is geen verschil tussen subgroepen) gehanteerd. Het is belangrijk in acht te nemen dat er door de cross-sectionele aard van dit onderzoek geen oorzakelijk verband aangetoond kan worden tussen genoemde factoren en langdurig ziekteverzuim.